

Лекція 5. Організація польових туристично-рекреаційних досліджень

1. Структура рекреаційного дослідження
2. Польовий етап досліджень та його організація
3. Суцільні, маршрутні, «ключові дослідження»

1. Фактично можна виділити чотири основні напрямки дослідження рекреаційної географії, які забезпечують розв'язання певних науково-практичних завдань:

1) Теоретичний – виявлення закономірностей формування, функціонування, розвитку, розміщення, типологію та властивості ТРС; окремі елементи ТРС; розробка та вдосконалення принципів і критеріїв рекреаційного районування; класифікація видів і форм рекреаційної діяльності; класифікація рекреаційних ресурсів; вдосконалення понятійно-термінологічного апарату;

2) Методичний – вдосконалення та розробка нових методів вивчення та проектування ТРС, визначення параметрів дослідження, технології та методики оцінки територіальних рекреаційних систем та їх окремих елементів;

3) Конструктивний – прогнозування розвитку рекреаційного господарства; проведення рекреаційного районування; розробка територіально-диференційованих норм рекреаційного навантаження;

4) Інформаційний – акумулює інформацію щодо окремих рекреаційних районів і територій, відслідковує відповідні зміни.

Основні напрямки рекреаційних досліджень в Україні:

- оцінка рекреаційних ресурсів держави й складання відповідного кадастру;
- визначення рекреаційної ємності територій;
- рекреаційне районування;
- прогнозування розвитку рекреації та оптимізація функціонування рекреаційного господарства в Україні;
- розробка й впровадження заходів щодо підвищення рекреаційного потенціалу;
- вивчення внутрішнього й зовнішнього попиту на рекреаційні послуги.

Основні етапи туристично-рекреаційних досліджень: підготовчий, польовий і заключний.

Підготовчий період – упродовж цього періоду учні (студенти) ознайомлюються з програмою і методикою проведення того чи іншого виду досліджень, вивчають територію маршруту за літературними і картографічними джерелами, складають картосхему району і план маршруту, готують усе необхідне для спостережень.

Польовий період – це краєзнавчі дослідження під час екскурсій, походів чи експедицій за складеним у підготовчий період планом. Польові дослідження – це збирання відомостей про природу, історію й економіку краю, а також топонімічного, археологічного, етнографічного та інших матеріалів.

Заключний період – у цей період проводиться оформлення та облік результатів проведення туристично-краєзнавчої роботи, створення нових і поповнення існуючих краєзнавчих музеїв новими експонатами і матеріалами.

2. Метод польових досліджень широко використовують для вивчення на маршруті географічних об'єктів явищ та процесів. Найбільший ефект він дає при застосуванні технічних засобів (спеціальних приладів, інструментів та доступної для школи апаратури). Весь інструментарій повинен бути легким і простим у роботі. Багато які прилади та інструменти можна самостійно виготовити під час підготовки до подорожі чи екскурсії.

Протягом польового періоду необхідно вивчити територіальну організацію рекреаційних об'єктів, їх місце у земельному фонді, засвоїти методику і техніку польових вишукувань.

Польовий етап не обходиться без проведення зйомки ділянок, попередньої камеральної обробки зібраного матеріалу, уточнення характеристик природно-кліматичних умов. Також обов'язковою складовою даного етапу є збір та аналізування отриманих матеріалів і відомостей.

За характером і умовами роботи польовий період можна розділити на кілька етапів:

- ознайомлення з об'єктом досліджень;
- планування робочих маршрутів;
- польове вивчення ґрунтів;
- попередня обробка матеріалів вишукувань.

3. Якщо об'єктів рекреаційного дослідження порівняно небагато, то всі вони підлягають вивченню, тобто суцільному дослідженню. Межі суцільного дослідження визначаються, як правило, темою дослідження. Суцільне дослідження застосовують переважно тоді, коли досліджуваних об'єктів відносно небагато. У протилежному разі застосування цього методу потребує значних затрат часу, сил і засобів. Якщо об'єктів, які підлягають дослідженню, багато, то використовують вибіркового метод (вибірку). Застосовуючи цей метод, можна отримати достовірні наукові результати, які майже не відрізнятимуться від результатів складного і трудомісткого суцільного дослідження.

Множину об'єктів, які необхідно охарактеризувати на основі вивчення якоїсь частини цієї множини, називають генеральною сукупністю, а частину множини, що вивчається, — вибірковою (вибіркою). Якщо кількість об'єктів генеральної сукупності відома, то таку сукупність називають визначеною, а якщо невідома — невизначеною. Якщо вивчається генеральна сукупність загалом, то таке дослідження є суцільним, а якщо пізнання генеральної сукупності здійснюється через вибіркоче вивчення — вибіркочим. Невизначену генеральну сукупність можна охарактеризувати тільки за допомогою вибіркового дослідження.

Застосування вибіркового методу передбачає обов'язкове дотримання певних умов, основною з яких є репрезентативність вибірки (тобто вибірка повинна бути представницькою). А. Зелінський виокремлює три основні умови репрезентативності вибірки:

- здійснювати вибірку необхідно тільки з великої генеральної сукупності. Недоцільно здійснювати вибірку з множини, що складається з менш як тисячі одиниць;

- відбрати вибірку сукупність необхідно так, щоб кожна одиниця генеральної сукупності мала однакові шанси потрапити до вибірки. Іншими словами, вибірка не повинна бути тенденційною, залежною від волевиявлення і нахилів дослідника;

- обсяг вибіркової сукупності повинен забезпечити її представницький характер (репрезентативність).

Обсяг вибірки визначають за спеціальною формулою; він залежить від частки ознаки, що вивчається у генеральній сукупності, й заданої помилки репрезентативності. Для визначення обсягу вибірки можна також скористатися спеціальними таблицями.

Відбір вибірки є важливим етапом дослідження. Неправильне застосування способів відбору призводить до суттєвого спотворення результатів дослідження. Застосовують чотири основні способи відбору: випадковий, ступеневий, типовий і серійний.

При застосуванні випадкового способу відбору об'єкти, з яких складається генеральна сукупність, розміщуються за будь-якою випадковою ознакою, наприклад перелік рекреаційних об'єктів певної території (50) — за початковою літерою назви в алфавітному порядку. Після цього у вибірку сукупність відбирають намічену кількість об'єктів (10 або 15) через певні проміжки, наприклад кожна третя або п'ята. Цей спосіб доцільно застосовувати тоді, коли генеральна сукупність чітко визначена й не дуже велика. В інших випадках застосовують ступеневий, типовий або серійний спосіб. Ступеневий відбір полягає в тому, що з генеральної сукупності за жеребом або іншим схожим способом виокремлюють ланки, за допомогою дослідження яких складають думку про структуру загалом. Типовий відбір передбачає попередній розподіл генеральної сукупності на відносно однорідні розряди, з яких потім пропорційно здійснюють випадкову вибірку. Серійний відбір полягає в тому, що генеральна сукупність складається з однорідних серій, що повторюються, і подана у вибірці однією серією.

Завдання

Описати, які види робіт проводяться на кожному етапі польових досліджень залежно від специфіки туристичного природокористування (туристично-оздоровче, туристично-спортивне, туристично-пізнавальне).